

פרוטוקול מס' 152

מישיבת ועדת הכלכלה
יום ד', כ' בטבת תשל"ו - 24.12.75, שעה 8.30

נכחד:

חברי הוועדה:
י. הורביץ - היו"ר
א. אנטבי
ע. הדר
א. זילברברג
א. לבנרמאן
י. סודעי
א. לבני
י. פרנק
י. דרניצקי (יודין)

פוזמנים:
ז. בירגר - משנה למנכ"ל משרד
המסחר והתעשייה
ד. קניג - מזכיר התאחדות התעשיינים
א. אזרחי - התאחדות התעשיינים

יועץ כלכלי לוועדה: ד. לב
מזכיר הוועדה: פ. פלקסר
רשמה: צ. ספרן

סדר היום: המסור בשמן ובמוצרים חיוניים אחרים - הצעה לסדר היום של
חבר-הכנסת י. דרניצקי (יודין).

אני פותח את הישיבה.

היו"ר י. הורביץ:

המחסור בשמן ובמוצרים חיוניים אחרים - הצעה לסדר היום של חבר-הכנסת יהודה דרניצקי (יודין)

י. דרניצקי (יודין):

את נושא ההצעה שלי לסדר היום הצגתי לפני שלושה שבועות ואני יכול לומר היום בסיפוק שהמשרד החריף לגבי השמן עבר, אם כי עדיין לא כל הצרכנים משיגים אותו. אני מציין בהערכה שמשרד המסחר והתעשייה עשה בינתיים כמה צעדים - ייתכן שבעקבות ההתעוררות הציבורית שמצאה את ביטויה גם בהצעה לסדר היום בכנסת ובעקבות גילויים אחרים - כדי להחגבר על המחסור המלאכותי: הוגברה האספקה בהנויות, נעשו חיפושים במקומות שלפי ידיעות נעשתה בהם אגירה בלתי סבירה ובלתי חוקית והוחלט על דבר, שחלק מחברי הכנסת לפחות מבקשים אותו הרבה זמן - חובת סימון מחיר השמן על בקבוקי השמן על ידי היצרן.

כיונתי בהבאת הנושא לכנסת הייתה לא רק לגבי המשבר המסויים הזה, אלא הצבעתי על חופעה הפוקדת את שוק האספקה הישראלי מדי שנה, מדי כמה חודשים ולפעמים מדי כמה שבועות. אנחנו חיים בארץ שבה העצבים מחוחים, השמועות פורחות, מצבים באים וחולפים והאווירה הבטחונית פוליטית וחברתית מתוחה והציבור מגיב בעצבנות. צריך להבין שחגובה זו באה לא מחוך רצון רע, אלא מכיוון שהציבור שלנו כבר רגיל לעמוד במצבים בהם הוא סובל מחסור ולהיות קורבן לעליית מחירים. מחשבתה של ועדת הכלכלה של הכנסת, כשהיא דנה בנושא, צריכה להיות מכוונת לראות את המצבים האלה, לנחח אותם ולכוון את המדיניות של הממשלה, במידה שיש לנו כוח לזה, לקראת אחגור של מניעת מצבים כאלה או התגברות על תוצאותיהם אם הם כבר באים ומתפתחים.

זהו חזיון קבע: מדי פעם בפעם פוקד אותנו מחסור מלאכותי. מדוע מלאכותי? משום שלממשלה - ויש לשבח אותה על כך - יש מדיניות לטווח ארוך של חישוב צרכי האוכלוסיה הן בימים רגילים והן בימי מלחמה. עברה עלינו מלחמה קשה ששיבשה דרכי האספקה ובכל זאת הובר שהיו מצרכים. אני יודע שהממשלה מתכננת אספקה לצרכים אזרחיים כשם שהיא מתכננת אספקה לכווח הבטחון ואני משבח אותה על כך. אבל אותה ממשלה שיש לה מדיניות ארוכת טווח של חישוב צרכי הציבור למקרי חירום, שלא לדבר על מצבים של שלום, עומדת לא פעם חדלת אונים מול כל גל הסטריה שפוקד את השוק ואיננה מסוגלת, לפי נסיוננו, לקשור בין מאמציה היא שנושאים פרי במילוי המחסנים והכנת חומר הגלם ליצור של בית-החרושת לבין אספקה לצרכן בחנות המכולת. זו החוליה החלשה שצריך להחגבר עליה, ויכול להיות שבידי הממשלה האמצעים לכך.

אני רוצה להעלות את המחשבות הנראות

לי, לאור מה שמלמד הנסיון האחרון, איך ומה צריך לעשות, ואם הן חופפות את תוכנית הממשלה (אשמח: א) הממשלה חייבת להיות מוכנה לנקוט צעדים כדי למנוע מצבי בהלה בלתי נחוצים. האשמתי את הממשלה מעל במת הכנסת ואני חוזר ומאשים אותה בכך שעל ידי החבטאות בלתי אחראיות של שרים ושל פקידים בכירים מפחידים את הציבור, מוחחים את עצביו ויוצרים מצבי הסטריה ופאניקה בקרבנו. זוהי לא רק פריבילגיה אלא חובת הממשלה לנהל מדיניות מחירים לטווח ארוך. חובתה בנסיבות המשחנות לשנות את מדיניות המחירים והסובסידיות, אבל עליה לנחק את השינוי האקטואלי של המחירים מן הוויכוח על עקרונות של "כך סובסידיות או לא סובסידיות". הממשלה יכולה לשבת עם ועדת הכלכלה, עם ועדת הכספים של הכנסת; היא יכולה להיפגש עם ההסתדרות, עם ארגון המעסיקים ולדון אחת עם צריכות להיות סובסידיות לארבעה-עשר מצרכי יסוד או לא, אם יש להפחיתן או להגדילן, אבל הציבור חייב לדעת שכל אלה הם דברים לטווח ארוך, שבעקבותיהם לא יעלו או יורידו מחירים בעוד שבוע. אם הציבור יחרגל שזו גישתה של הממשלה הוא יפסיק להגיב בעצבנות על כל דיון במקום זה או אחר.

(ב) צריכים ללמוד ממה שמחוחש במגנון

האספקה. מכיוון שאני יוצא מחוך הנחה שהמחסור אינו אלא מלאכותי, אני מקבל את מה שעושה הממשלה כאשר היא פונה לבתי-החרושת להגביר את האספקה לרשת החנויות, הסופרמרקטים, הצרכניות וכו'. יחד עם זאת אני מצמצם שחיה

י. דרניצקי (יודין)

פניה לבעלי החנויות לא למכור לצרכנים לשם אגירה, כי יש אגירה לא רק אצל בעלי החנויות אלא גם אצל צרכנים, שחורמת לשיבוש דרכי האספקה. אני חושב שהממשלה צריכה להודיע, דרך רשת הספקים הגדולים, שחנוונים אשר לא יקפידו על הכלל של מניעת אגירה על ידי לקוחותיהם, ייענשו.

היו"ר י. הרביץ: איך יבדקו אם הם מקפידים על הכלל הזה?

י. דרניצקי (יודין): אם חנות מכולת צורכת בדרך כלל כמות של אלף בקבוקים לחודש ופחאום יתברר שהיא צריכה אלף וחמש מאות בקבוקים סימן שהיא מוכרת לאגירה.

היו"ר י. הרביץ: יכול להיות שבאים יותר אנשים וקונים.

י. דרניצקי (יודין): על בעל חנות מכולת לדעת שבחלוף הפאניקה הוא לא יקבל, לפי החלטה, חודשיים או שלושה אספקת שמן מכיוון שהוא עצמו עסק באגירה או מכר ללקוחותיו לשם אגירה.

היו"ר י. הרביץ: מה זה "לקוחותיו"? אני נכנס לחנות ברחוב מסויים ורוצה שני בקבוקי שמן. לפי החוק

בעל החנות חייב למכור לי.

ז. בירגר: חייב.

י. דרניצקי (יודין): אחוז גדול ביותר של צרכנים - וזאת לפי כל הידיעות והנסיון העומדים לרשותנו - קשור לחנוח שלו. על בעל החנות לדאוג קודם כל שבחנותו לא ימכרו לצרכן מצרך שהוא במחסור בכמות העולה על הממוצע שבה משחמש הצרכן. אני רוצה להכביד על האגירה, שלא יתרוצצו מחנות לחנות כדי לקנות שמן לשם אגירה. אני מציע לחייב את החנווני למכור ללקוח הקשור אליו רק את הכמות הרגילה של המצרך. בהגבלת מכירת המצרך לצרכנים יש גם כן תרומה לבלימת האגירה.

ג) אני בהחלט בעד סימון מחירים, לא רק ביחס לשמן אלא גם ביחס למצרכים אחרים, ואני בעד עריכת משפטים וצינורים לכל העוברים עבירה בענין זה. אני מבקש לבחון את כל מערכת הענישה במקרה של אגירה, במקרה של אי סימון מחירים.

ד) אני מתנגד לקיצוב ואינני מציע קיצוב, אבל אני מציע למשרד המסחר והתעשייה לבחון אפשרות שהממשלה חדפיס פנקסי תלושים לכל האוכלוסיה עם קופונים ממוספרים, מכיוון שמצבים אלה של מחסור חריף נשנים. השימוש בחלושים אלה ייעשה רק כשנוצר משבר חריף.

י. שערי: עצם חלוקת החלושים האלה תיצור בהלה.

י. דרניצקי (יודין): אני מדבר על הצורך לנחק בין המדיניות לטווח ארוך ובין קבלת החלטות בענין מחירים. אפשר לעשות מבצע חד-פעמי בו יסבירו לציבור, שאם בעוד שנה יתרחש משהו ואצל האזרחים יהיו פנקסי חלושים, חוכל הממשלה להודיע כי ממחר בבוקר יקבלו שמן, למשל, לפי קופון א'. כעבור כמה ימים, כאשר הענין כבר נסחר, יכולה הממשלה לבטל דבר זה. היא יכולה לעשות זאת לצרכים שונים כדי להקנות ספוקלנטים ולמנוע אגירה בלתי נחוצה. אני חושב שעצם הידיעה שיש בידי הממשלה מכשיר כזה תרוסן גם כן את העצבנות ואת הכוונות הרעות, שבלוי ספק ישנן. תפקידנו למנוע את הבזיון של המצבים בהם עמדנו, כי זה ממש אינו בגדר משטר תקין.

ז. בירגר: אני רוצה להודות קדם כל לחבר-הכנסת יודין על הערותו בפתיחת דבריו בה ציין שהמשבר החריף עבר והמשרד פעל בצורה פחות או יותר מסודרת לפחרון הבעיה של המחסור בשמן.

ז. בירגור:

לפני שאחחיל הערה אחת לגבי ההצעה של קיצוב: עברנו את כל מלחמות ישראל בלי מחסור של מצרכי מזון וכלי קיצוב באספקה ותלושים, פרט ל-1948.

הערה שניה לעצם הדיון: כאשר מחפשים חרופה לבעיה יש לקבוע קודם כל את הדיאגנוזה. ואני רוצה לשאול את חברי-הכנסת הנכבדים: כמה מצרכים היו חסרים מאז 1974? עד כמה שידוע לי היו פעמיים פאניקה: היתה פאניקה שארכה שלושה שבועות בענין האורז; כעת יש לנו פאניקה שנמשכת קצת יותר מחודשיים בענין השמן. עלינו לראות את הדברים בפרופורציה. המצחיק הוא שבשני המקרים החחילה הפאניקה בכך שאמרו שהמחירים עולים, כאשר המסקנה היא שהמחירים אולי יורדים ולא עולים.

מה הסיבה למחסור הזה? האם הוא נגרם מכיוון שחסרים מצרכים, מכיוון שהממשלה מעלה מחירים כל יום שני וחמישי? לא זה ולא זה. יש מספיק אספקה, מספיק סחורה, מספיק מוצרים והממשלה לא מעלה מחירים.

היו"ר י. הרביץ: מספיק שהיא מדברת על זה. צדק חבר-הכנסת יודין בדבר אחד: אנחנו עצמנו עשינו את זה.

ז. בירגור:

אח המחירים לא מעלים. מאז הפיחות בנובמבר 1974 ועד היום עלו המחירים ב-22%. המחירים של המצרכים האלה נשארו קבועים ולא השתנו. מה כן קרה? - יש דיון לקראת החקציב ובחוכנו גם נושא הסובסידיות. לו שר האוצר היה אומר: בחקציב שאני מגיש לכנסת אין כסף לסובסידיות, יש מקום לפאניקה ואז אדם אומר לעצמו: אם אקנה מאה בקבוקי שמן אחסוך לי בשנה מאה לירות.

ע. הדר: זה מה שהיה.

ז. בירגור:

לא זה מה שהיה. היתה שמועה שבחקציב יהיו רק מליארד ו-600 מליון לירות לסובסידיות. וגם את זה צריך לדעת איך לקרוא. אפשר להגיד: נאשר בחקציב סכום כזה של סובסידיות ונקיים דיון עם ההסתדרות, אולי לא נעלה מחירים של מצרכים שניתנים לאגירה. אבל אנחנו חיים במדינה שכאשר יש דבר כזה הענין מתחיל להחגלגל וכל אחד עולה על הסומפ הזה - העתונות, הטלביזיה, הרדיו.

י. דרניצקי (יודין): גם זה פקטור.

ז. בירגור:

אני לא מצדיק את כל הדיבורים שהיו סביב זה, את כל ההצהרות, אני רק רוצה לקבוע את הסיבה. אני יכול להגיד שאף עובד במשרד המסחר והתעשייה לא אמר מלה בענין. להיפך: הופעתי בודיו ואמרתי שהמחירים לא יעלו. שר המסחר והתעשייה הודיע בעתונות ומעל במח הכנסת שמחיר השמן לא יעלה, וכאשר הוא הודיע על כך לא היה שום דיון על העלאת מחיר השמן. אני מודיע היום, ב-24 לחודש, אין כל דיון על העלאת מחיר השמן. מחירי תומרי הגלם בעולם בירידה וגם אם יבטלו את הסובסידיות אינני יודע אם מחיר השמן יעלה.

ע. הדר: זה מחייבס להצעת החקציב של אפריל?

ז. בירגור:

גם שם אין דיון על העלאת מחיר השמן. יש דיון לגבי מדיניות הסובסידיות, אין זה צריך להתנהל, אבל אין דיון לגבי מחיר השמן ולפי המצב כיום אינני רואה גם סיבה שמחירי השמן יעלו.

ע. הדר: ואם חבוטלנה הסובסידיות זה לא יחול על השמן?

ז. בירגור:

הולכים לקבוע עם ההסתדרות מדיניות סובסידיות, אין במסגרת סכום נתון יחולקו הכספים לרכישה מיוחדת של מצרכים. לפי ענין דעתי אין כל סיבה בשלב זה

ז. בירגור:

להגיד שגסטכום הנחון הזה של הסובסידיות צריך לייקר את השמן.

היו"ר י. הורביץ: אתה בא ואומר: אין שום דיון על העלאת

החוקה, אבל יכולה להיות העלאה גם בלי דיון. אני רוצה ללחוץ עליך שחקום ותאמר: לא תהיה העלאה. אם אתה לא יכול, זו לא חובה; אבל אם אתה יכול לשבור את הגל הזה, חאמר.

ז. בירגור: לחברי ועדה הכלכלה של הכנסת אני חייב,

כעובד ציבור, להגיד את האמת ואח כל האמת. כל האמת היא שאין דיון להעלאת מחיר השמן ולפי מחירי חומרי הגלם בעולם אין הצדקה להעלות את מחירי השמן.

י. שערי: מה מחיר בקבוק שמן?

ז. בירגור: 2.87 לירות לצרכן.

ע. הדר: האם יש בזה סובסידיה?

ז. בירגור: כיום יש בזה סובסידיה של כ-25%. יש מוצרים שבהם יש 100% סובסידיה.

היו"ר י. הורביץ: השבוע היחה ידיעה בעתון שבקבוק יעלה 3.60 לירות.

ז. בירגור: אינני אחראי למה שכתוב בעתון. הפאניקה

התחילה בכך שהתחילו לדבר על זה שהמחירים יעלו. היו כל מיני כתבות בעתון ובעתון "מעריב" החפורסמה טבלה שקבעה מה יהיה מחיר השמן, הלחם, הביצה, המרגרינה. "מעריב" באמת קבע זאת, אבל אנחנו ארץ חופשית וכל אתך יכול לקבוע מה שהוא רוצה. הכחשנו את הדבר. שר המסחר והתעשייה התייחס ספציפית לענין השמן ואמר שמחירו לא יעלה, אבל כל זה לא עזר.

למדנו את הנושא ומצאנו שהאגירה התחילה אצל הצרכנים. במקרה כזה הפעולה הראשונה היא לספק יותר סחורה לשוק. פנינו מיד למפעלים ודרשנו הגברת האספקה. אם לגבי אורז הגברת האספקה יכולה להחבצע מיד - לוקחים מאה משאיות עם אורז לשווקים - הדי שבמפעל שמייצר שמן ההתארגנות לוקחת זמן. בחודש ספטמבר היחה אספקת השמן - 2 טון; באוקטובר היא עלחה ל-2,723 טון; בחודש נובמבר עלחה אספקת השמן מן המפעלים ל-4,817 טון. יחד עם הגברת אספקת השמן מן המפעלים התחלנו בחיפוש אצל צינורות השיווק כדי למנוע שם אגירה ועשינו אלפי ביקורות. כאמור התחילה האגירה אצל הצרכנים, אבל כשצינורות השיווק ואו מה המצב התחילו לשים שמן הצידה ולאגור אצלם. זה גם מסביר את העובדה שבהתחלה לא מצאו אצל החנוונים שום דבר בחיפוש שנערכו, אולם בעשרת הימים האחרונים מוצאים שמן גם אצלם. עד היום החומנו לא יותר מעשרים וכמה טון שמן, אבל אנחנו נוחנים פירסום מירבי לכל מי שאנחנו מוצאים אצלו שמן.

ע. הדר: איפה 2,300 טון שמן שייצרו יותר?

ז. בירגור: הרוב אצל הצרכנים.

א. זילברברג: האם האגירה אצל החנוונים קשורה להברחתן לשטחים?

ז. בירגור: יש קניה מוגברת מן השטחים, אבל לא זו הסיבה למחסור הגדול. הקניה המוגברת בשטחים היא ביחס שווה לקניה בשוק המקומי.

כדי להחגבר על המחסור פעלנו בשלושה מישורים: א) הגברת האספקה. גם אם לא היינו עושים כל צעד אחר היחה הגברת האספקה מביאה לרגיעה. ב) הגברת הפיקוח, ועשינו דברים מענינים שלא קיבלו את הביטוי הנכון. לדוגמה מבצע שעשינו במגדל-העמק: מצאנו אצל חנווני שמן,

ז. בירגר:

העמסנו את השמן על מכונית, ואש העיר עבר עם מקורו בכל העיר והודיע שבמקום מסויים מוכרים פקידים משרד המסחר והתעשייה שמן. חושבי העיר הלכו וקנו שם שמן וכיום אין מי שאין לו שמן במגדל-העמק בעוד שלפני זה עמדנו לפני הפגנה על מחסור בשמן. דבר חשוב עוד יותר: ביום ראשון זה יתקיימו ארבעה משפטים על אגירת שמן. דרושים מאמצים בלתי אנושיים להביא תוך שבוע ענין כזה לדיון משפטי, והצלחנו לעשות זאת. אני מקווה שהקנסות והעונשים יהיו מרתיעים.

היו"ר י. הורביץ: אני רוצה לקנות עשרים בקבוקים, לא שלושה. איפה העבירה?

ז. בירגר:

אנחנו לא פועלים נגד הצרכנים. בזמן מלחמת יום הכיפורים כשהעברנו את החקנות בענין האגירה קבענו שבביה יש לראות כאגירה כמות שעוברת צריכה של ארבעה חודשים, אבל זהו סעיף שהשימוש בו בחקופות של שלום אינו הכרחי ואפילו מיותר. אני לא חושב שאנחנו צריכים ללכת לצרכן הבתה, לספור את מספר הנפשות ואח בקבוקי השמן על מנת להביא אותו למשפט. לגבי חנווני יש הגדרה מדוייקת.

במקרים כאלה אנחנו הולכים לליברליזציה, כי ברגע שחיה הוראה לחנווני שאסור לו למכור שני בקבוקים, יתחילו לקנות ולאגור. אנחנו אומרים: למכור לכל אחד כמה שהוא רוצה. אנחנו דואגים לאספקה מוגברת, משווקים ועובדה שלצינורות השיווק הגיעו 4,817 טון לעומת 2,000 טון. זה אחד הגורמים החשובים שמרגיעים את האווירה, כי אם היינו עושים את כל הדברים האחרים ולא הייתה סתורה, דבר לא היה עוזר.

כשראינו שהאגירה העיקרית היא אצל הצרכנים ומתחילה אגירה ספקולטיבית אצל המשווקים אמרנו שעל מנת למנוע אפשרות של התעשרות נטביע סימון מחיר. ניהלנו משא ומתן במשך חצי שנה עם המפעלים. זה חייב התארגנות, הכנה ציוד ולולא המחסור בשמן היינו מגיעים לכך בעוד שלושה חודשים. כל הפעולות האלה צריכות להבטיח שהציבור יראה את האמת, והאמת היא שאין מחסור ושלא מעלים מחירים.

י. דרניצקי (יודין):

האם בימי הפאניקה ניסה משרד המסחר והתעשייה לאסוף את העתונאים, לבוא בדברים ולשתף אותם בפעולת המשרד ובחכנון מדיניותו עם אנשי החקירות הממלכתית כדי להסביר את הדברים לציבור?

ז. בירגר:

המשרד עשה את הפעולה הזאת. הצרה היא שאח המאמרים שהסבירו את הענין אף אחד לא קרא, ומי שקרא לא זכר; אבל את הכותרות שמישהו באוצר הודיע שמבטלים סובסידיות קורא כל אחד. דאגנו שהענין יובא לידיעת הציבור גם בטלביזיה. אנחנו מאמינים שאספקה מוגברת של שמן יחד עם סימון מחיר יחד עם חיפושים שערכנו בצינורות השיווק ועם המשפטים שיחיימו ביום ראשון יביאו לרגיעה. כבר כיום יש מקומות שאפשר להשיג בהם שמן בלי הגבלה, אבל יש עדיין מקומות שבהם יש קצת מחסור.

א. אזרחי:

אני מאשר את דברי מר בירגר. יש לי קצת הסתייגויות לגבי המספרים.

ז. בירגר:

אלה המספרים שקיבלנו מכם.

א. איתן:

המספרים שבידי אמנם אינם מראים חמונה שונה, אבל הם לא בדיוק מחאימים.

כמה דברים כלליים: השמן הוא מוצר אגירה מובהק, כי כל מוצר אחר מתקלקל, אפילו סוכר. הטיפול בשמן אינו נוח ומסיבה זו המרחק בין עודף ומחסור הוא בכמויות קטנות. בגלל אי נוחיות הטיפול בשמן נוצרים מצבים לא נוחים. הוא לא נוח משום שמחיר הוווחים, מה שמקבל הסיטונאי, המוביל, החנווני הוא בצמצום רב, והדבר קשור במדיניות של שמירת מחיר יציב ונמוך למצרך יסודי. בגלל הדברים האלה בורחים צינורות

א. אזרחי:

השיווק גם בימים נורמליים מאגירה ומכל מה ששייך לשמן: רוח קטן, הוצאות תפעול רבות. מארגז שמן מרוויח החנווני 3 לירות. מה זה שלוש לירות, כשהוא צריך להרים את הארגז, לסדר את הבקבוקים? אם חנות משווקת 500 בקבוקים לחודש זו כמוח גדולה והיא לא רוצה להחזיק יותר. כדי ש-500 בקבוקים יעלמו חוך שבוע ימים לא דרוש הרבה מאמץ.

בחור אזרח, לא בחור יצרן, אני מציע לא לדרוש מן החנות לא למכור יותר ולקצב את האספקה. הדבר יגרום לשיבושים כאלה שיעלו אחר כך מאד בידקר. מה שצריך להיעשות נעשה: לספק יותר ולהרגיע את הרווחות. כל הוראה לחנוונים שלא ימכרו אלא ללקוחות שלהם תזמין שורה של רמאיות ועצבנות, מה עוד שחלק גדול של המסחר מתנהל בסופרמרקטים ובחנויות של שירות עצמי שבהם אין שום קשר רגשי בין המוכר ללקוח. אם אוסרים למכור יותר מבקבוק אחד לאדם, מתחילים כל בני המשפחה ללכת ולקנות וכך נוצרת פאניקה. אסור לדעתי לנקוט צעדים קיצוניים מדי. העובדה שצינורות השיווק מרוויחים פחות על שמן היא בגלל העובדה שרוצים שמחיר השמן ישאר מחיר עממי.

לענין הסובסידיות: מחיר השמן כיום בעולם הוא כ-450 דולר, והכוונה לשמן גולמי לפני הזיקוק, המילוי והשיווק. מחיר שמן גולמי כפי שהוא מחושב לתעשייה הוא 3,800 לירות. אם תעשו חשבון תראו שאין מקום להעלות את המחירים מעל ל-3,800 לירות, שזה מחיר שמחאים בערך למחיר הביין-לאומי אם אתה לוקח 450 דולר פלוס מחירי ההובלה.

ע. הדר: כמה זה עולה בפועל?

א. אזרחי: מחיר טון מזוקק עולה 4,250-4,300 לירות, כי יש הוצאות מילוי, אריזה, שיווק.

ע. הדר: כמה אתה מקבל בעד בקבוק שמן?

א. אזרחי: בסובסידיה עבור קילוגרם שמן אני מקבל בין 20 אגורות לקילו עד 80 אגורות לקילו.

ז. בירגר: הסובסידיה שנקבעה לשמן מפולים בבקבוקים לפני כמה חודשים הייתה עד 25%. לפי המחירים של היום היא ירדה ל-10% כי מחירי הפולים ירדו מ-240 דולר ל-190 דולר עבור טון.

ע. הדר: מקור התקלה הוא בעקבות הפירסומים המיוחרים על ביטול הסובסידיה. לו היה קם מישהו ואמר בטלביזיה בכל האמץ שמחיר השמן לא יעלה על 10%, לא הייתה עקרת הבית משתגע.

ז. בירגר: כלכלן נייטראלי קבע במאמר שהתפרסם ב"ידיעות אחרונות", שמחיר השמן יכול לעלות בין 20 ל-30 אגורות הבקבוק וזה לא עזר.

א. זילברברג: יש הבדל בין מאמר לטלביזיה.

היו"ר י. הרביץ: אני שואל אוהן, מר אזרחי, שאלה פשוטה: כמה סובסידיה אתה מקבל מן הממשלה עבור

טונה כיום?

א. אזרחי: כ-5% על אריזות גדולות ו-20% על אריזות קטנות. בממוצע - 12%.

ע. הדר: אוחנו מענינות האריזות הקטנות, כי זה מה שמענין את עקרת הבית. יכול להיות

שמסבסדים את הבקבוק.

הסבסוד הוא לא בבקבוק. הסבסוד הוא כדי שלטיטונאי, לחנות המכולת יהיה כדאי

א. אזרחי:

לנגוע בבקבוק השמן.

אני בדעה שאנחנו בסיומו של תהליך. אני חושב שבעוד שבועיים-שלושה יטיפו ההרים שמן". מה שקרה הוא, שבשנה שעברה שיווקנו כ-4,000 טון בממוצע לחודש בכל סוגי האריזות. אחר כך חלה ירידה בצריכת השמן כך שבחמשת החודשים הראשונים של 1975 ירדה הצריכה ל-3,300 טון לחודש.

ז. בירגר:

אני דיברתי רק על שמן סויה.

א. אזרחי:

גם אני.

כשהתחילה האגירה הגענו להכפלת האספקה לאריזות קמעונאיות. אני משוכנע שחוך שבוע-שבועיים חבוא רגיעה, כי אנשים יפסיקו לקנות.

ע. הדר: האם היחה גם הפקעת מחיר כתוצאה מהאגירה?

א. אזרחי:

אני לא יודע על הפקעת מחירים.

ע. הדר:

בניגוד לאורז ששם תיכף לה המחיר.

ז. בירגר:

בשמן יש צו מחירים מכסימלי.

ע. הדר:

כל הדברים שאמרתם נראים סבידיים. התקלה היא לא כאן אלא במישור הפוליטי הגבוה יותר והספולקציות שעושים בעניין זה היא דבר אחר לגמרי. לו היה חשש של מחסור לאורך ימים, יש מקום להצעת יודין, אבל נעשים תרגילים של פאניקה לשם הפקעת מחירים. בר-לב הצהיר, אבל הוא לא החתיב שלא יעלו מחירים והאזרח כבר רגיל שכשמתחילים לדבר על מחירים במחירים קופצים ולכן הוא חסך. זה נראה שטוחי בעיני שבגלל 3-4 לירות כדאי לעשות זאת, אבל יש פסיכוזה כזאת.

לפי דעתי צריך ללמוד לקח שהדיבורים והניפוח וההדלפות - כמו שאמר יודין - מביאים לכך שהממשלה במו ידיה גורמת לפאניקה ואחר כך צריך לשלם על זה.

אני לא חושב שצריך להכניס פנקסי תלושים, כי על ידי כך יוצרים פאניקה בכל החומים.

א. לבנבואון:

אני חושב שאחת הסיבות לבהלת השמן היחה ההודעה על ביטול הסובסידיות ולא כל כך המחסור בשמן. יש פה חברי ועדה ונציגי המשרד שטוענים שהדיבורים והעיונות אשמים לא מעט בבהלה זאת. אני חושב שנוסף לכל אלה פועל גם הנסיון הפשוט של האזרח, שזוכר איך היחה עליה גדולה במחירי המצרכים שקשורים לסובסידיות כאשר ביטלו לפני שנה את הסובסידיות. עם ביטול הסובסידיות עלה הסוכר מ-2 לירות ל-6 לירות. אחר כך באה הודעה שמחירי הסוכר יורדו ל-5 לירות, אבל אלה שהיה להם מלאי הזדרזו למכור אותו במחיר הקודם. לו היו מקפידים למכור במחיר שירד, כשהיתה הירידה, היה הציבור נרגע. אפילו אם חתיה כתבה בטלביזיה שמחיר השמן לא יעלה, יודו הציבור לקנות שמן כשהוא שומע על ביטול הסובסידיות, כי הוא זוכר מה היה. לכן, אם תהיה אספקה סדירה של שמן, אם יהיו פירסומים מחאימים ואם גם באופן מעשי יורדו המחירים יגיב ציבור הפועלים אחרת.

כאשר מדברים על השמן צריך להוירד גם אח מחירי הסוכר.

י. שערי:

נכון שהצהרות הן אחת מן הסיבות העיקריות לפאניקות, ומכיוון שאנחנו עם עצבני באה מיד תגובה לאחר כל הצהרה. יחד עם זאת לא הייתי מציע שנלך בדרך שהציע יודין, בוודאי לא הנהגת פנקסי תלושים לשעת הצורך שתיצור פאניקה גדולה לסווח ארוך. הדרך הטובה ביותר היא זו שהולכים בה: לספק יותר. למעשה

י. שערי:

כל הכדאיוח של האגירה הזאת היא אפסית ויכולה להביא לרווח של חצי לירה, ובחצי שנה, אם מישהו אגר יותר - לרווח של 10 לירות. אדם שאגר מפסיד אולי יותר מאשר מרוויח על ידי כך שערך הלסף יורד בעקבות פיתוח זוחל והוא היה יכול להרוויח יותר לו היה קונה את הבקבוקים שאגר בעוד כמה חודשים. צריך להסביר לציבור שכל האגירה הזאת אינה מועילה, מה גם שהסובסידיה בשמן היא של 25% - כלומר, לא גבוהה בהשוואה לחלב, ביצים - ואז גם ביטול הסובסידיה לא יכול להביא להעלאה גדולה. צריך להסביר לציבור שעל ידי האגירה הוא גורם נזק לעצמו. הוא מוציא היום כסף במקום להוציא אותו בעוד חצי שנה.

לא הייתי מציע שנפרסם הודעה שלא מחכוונים (העלות מחירים. א) אינני בטוח מה יהיה; ב) אם יודיעו שלא מעלים את מחיר השמן יסיקו שמחירי מוצרים אחרים כן מעלים ותחחיל מרוצה לדברים אחרים. כל הודעה בעניין זה איננה טובה.

צריך לתת למציאות להסדיר את הדברים. יש עכשיו עודף של שמן, יש מלאי בביח וברגע מסויים יצטרכו להתחיל לצרוך אותו.

שאלה אחרת, שאולי קצת טובה: הציבור כבר יודע שהמחירים יעלו, כי גם אם הסובסידיות לא מתבטלות אבל אינן עולות, המחירים עולים. השאלה היא אם לא כדאי להקדים את השינויים, כדי לא ליצור תקופת צפיה ארוכה. אם מישהו עשה את החשבון שכדי לקיים את המחירים הנוכחיים צריך 4 מליארד לירות, יכול מישהו אחר לעשות חשבון שתהיה עליה ניכרת של מצרכים יסודיים ואם תהיה תקופת צפיה ארוכה ייכנס הציבור לפאניקה. אם הדברים כבר סוכמו באיזו שהיא צורה לא כדאי ליצור תקופת צפיה ארוכה שמזמינה אגירות גדולות.

א. זילברברג:

רוגזו של הציבור נבע מחוסר הבנה למה שמתרחש עכשיו בארץ ודבר לא יעזור לנו. זו חגובה טבעית וכנגדה אין לנו מה לעשות. צריך להתחיל להרגיע את הציבור כדי שירגיש שהקצב יותר יציב משחושבים. עקרת הבית רוצה להוכיח לראש המשפחה שגם היא מועילה לבית והיא מבטאה את זה בהכנסת כמה בקבוקים הביתה, אם כי למעשה זה הפסד. הדבר הקל ביותר לעקרת הבית שרוצה לעזור בכלכלת הבית הוא ללכת לחנות ולקנות בקבוקי שמן. אין מה לעשות חוץ מאשר להרגיע את הציבור ולומר לו דברים קרובים ביותר לאמת בנושא זה. אם מקוט במדיניות זאת לא נצטרך לא לתלושים ולא לשום דבר אחר. הדוך הטובה ביותר להרגיע את הציבור היא לעשות בטלביזיה את החשבון. בכל זאת מקשיבים לטלביזיה שני מליון איש. בסיכום: החלטה בנושא זה לא צריכה להיות, אין גם הרבה מה להציע.

א. לבני:

חסר לי מרכיב אחד בכל הוויכוח הזה - האוצר. מחירי חומרי הגלם בעולם יורדים, אבל גם מחיר הלירה יורד, כך שאין מנוס מהתייקרות ונעשה מה שנעשה. מה, אם כן, הטענות שלנו נגד משרד המסחר והתעשייה והיצרנים אינני מבין. המרכיב הקובע בכל הנושא הזה, האוצר, איננו. היום דולר בבנק ישראל הוא 7.10 לירות; במקום אחר - 11 לירות ומשהו. מה הפלא אם הציבור שיודע את זה בורח מן הכסף? אם קונים והיטים ותמונות שמן לפי מטרוז', מדוע שלא יקנו גם שמן וסוכר?

כל הפתרונות שהציעו כאן אינם אלא חזרה למצב שאיש במדינה לא רוצה לחזור אליו. אנחנו זוכרים כמה שאלונים היה צריך למלא בתקופת התלושים. והתלושים נוגעים לא רק לאזרחים מגיל 18 אלא גם לחינוכות. הפתרונות שהוצעו הם פתרונות סרק שלא יפתרו את הבעיה. הפתרון הפשוט ביותר הוא היצע וביקוש. ועדה זו נלחמה תמיד נגד ניפוח מנגנונים, ואם בשעתו, כשהיו במדינה 800 אלף חושבים בקושי צריך היה להעסיק 5,000 איש בפיקוח, הרי עכשיו יצטרכו להעסיק פי שלושה אנשים בהדפסת חלושים, שאלונים, בבדיקת שאלונים, בפריצות לחנויות ולמטבת בבית. מה זה יתן אינני יודע.

א. לבני:

למה צריך לדרוש מוועדת הכלכלה שחצא בהכרזות אינני מבין. האזרח אינו מאמין להכרזות. אם האזרח אינו מאמין למי שחותם על הלירה ומנסה לברוח ממנה, מדוע שיאמין להכרזה של ועדת הכלכלה? אם הממשלה רוצה להכריז, שתכריז. זה לא תפקיד ועדת הכלכלה, ביחוד כאשר הוועדה לא יכולה לחתם גיבוי להכרזה זאת או מישהו אחר לא יתן לה גיבוי. כל הנושא הזה היה יוחר ענין של מס שפתיים ועליו לרדת.

י. דרניצקי (יודין): לא נמלא את התפקיד שהטילה עלינו הכנסת אם לא נענה על הנושא שהוצג בכנסת,

והנושא שהוצג הוא - מחסור במצרכים חיוניים, והדגשתי בדברי ההנמקה שלי שמדובר במחסור מלאכותי. אם היחה בעיה של מחסור אמיתי היה הדיון הולך בכיוון אחר: עדיפויות אחרות, הקציב ממלכתי, מטבע חוץ, ייצור, אספקה. אבל מדובר איך למנוע בהלוח. מדברי מר בירגר ונציג היצרנים אני יכול להסיק מסקנה שאומרים לנו: מכיוון שאין למנוע מצבים כאלה, הם יכולים להיות. הציבור ישחגע שבועיים-שלושה ואחר כך הכל יחזור למסלולו. אני יודע שהכל יחזור למסלולו כי אני יוצא מהנחה שיש שמן. השאלה אם אנחנו מסתגלים למחשבה שנחיה במצבים של בהלוח מדי פעם בפעם. על זה דיברתי ואני חושב שאת זה צריך למנוע. אני בטוח שאם הדיון בוועדה היה מתקיים לפני שלושה שבועות הוא היה מתקיים באווירה אחרת. היום הציבור נרגע וגם אנחנו נרגענו, אבל תפקידנו לחשוב קדימה, מה גם שכמה מקרים מעידים על כך שמחר מחרתיים יכולות להיות בעיות נוספות.

אני חושב שאצל אחוז גדול של צרכנים לא היחה בהלח האגירה בגלל הרצון להרוויח חצי לירה על בקבוק. כל עקרת בית יכולה לעשות לה את החשבון שזה לא כדאי. היחה בהלה, כי חששו שלא יהיה שמן. כאשר לצרכן חסר אוחו בקבוק שמן יחיד שבו הוא משתמש, זה מטרד וציני. אני חושב שהיחה זו טעות להכחיש בשלבים הראשונים את המחסור בשמן. צריך היה להסביר לציבור מנין נובע המחסור, לומר לו שיש שמן ולגייס את היצרנים ואת הספקים של הממשלה בכל אמצעי התקשורת כדי לומר בשם הגורמים המעורים בענין שיש שמן.

אני מקבל את הרעיון שצריך להאבק בבעיות של מחסור על ידי אספקה מוגברת. אני חושב שזה באמת הדבר הטוב ביותר. יחד עם זאת אני שואל: אולי כדאי שבכל ישוב תהיה איזו כחובת מהימנה שביחס אליה יהיה בטחון שהאספקה הולכת באמת לציבור הצרכנים? נראה לי שלא על כל רשח האספקה אפשר לסמוך במקרי בהלה.

לדעתי צריך ללמוד היטב את הלקח של דיבור בלתי אחראי בדבר מדיניות המחירים והשפעתה על מחירי המוצרים החיוניים. צריך לקיים החייעצות בדרג ממשלתי גבוה ולחתם חשומת לב לכך שכל דיון על מדיניות מחירים ינותק לחלוטין מקביעת מחירים אקטואליים. את זה ניחן להשיג.

לא הצעתי קיצוב. אני מתנגד לקיצוב. אמרתי שייחכך והממשלה צריכה לשקול אפשרות שיהיו בידי הצרכן פנקסי תלושים שלא להפעלה אלא לשעת חירום. דבר אחר אינני מציע.

היו"ר י. הורביץ: כך זה הובן.

י. מודעי:

אם היה איזה שהוא כשלון, לדעתי, בסוגיה זו הוא היה רק באי שמירת הפרינציפ הקיים לגבי כל המוצרים המסובסדים: הצפה מוחלטת של השוק, כי זה העקרון של ניהול סחר ממלכתי, היוק ואוחו דבר יכול לקרות לא בגלל הצהרה או זריקת מלה על כוונות, אלא בגלל העדר מלאי מספיק בבשר, נחיסה, בכל נושא אחר. ברגע שאתה נכנס למדיניות של הצפה אתה צריך לדעת שבאוחו קטע שבו לא תוכל להציף מיקשת את המדיניות של עצמך. יש לי הרושם שנושא זה הוא יותר בשליטה - אנחנו חיים בארץ שרוב רובה של האספקה באה מחוץ-לארץ וקשורה במערכת אספקה ושנוע - ופה לא יוצרו הרבה בעיות. ייתכן שבאוחו פרק זמן המלאים לא היו מספיקים, כי אם היו מספיקים אינני מכיר שום סוחר שיכול לאגור מספיק במידה שבתי החרושת לא יכולים להציף אוחו. אדרבה, יציפו אוחו, זו המלחמה הטובה ביותר בספטריום. נציף ונחניק אוחם.

י. מודעי:

הצעה בדיון זה: להפנות את השומת הלב לאותו אספקט שלרעתה הוא העיקרי בשיטה שאנחנו רוצים לקיים אותה.

הינו"ר י. הורביץ:
משרד המסחר והתעשייה נהג, לפי דעתי, כפי שצריך היה לנהוג. זו עובדה שאי אפשר להחלים ממנה. נוצר מצב של חוסר ועשו מאמץ עליון להזרים סחורה לשוק. מה שאמר חבר הכנסת מודעי זה בדיוק מה שעשו: הכפילו את הייצור תוך חודש אחד, דבר שכרוך במאמץ גדול של המפעלים. אני גם מאמין שהשיטה עליה דיבר מודעי זו באמת הדרך היחידה.

העניין נעשה חמור יותר במשבר שנמשך כמה שבועות ויצר הפסד ועוגמת נפש נוספת על מצב הרוח הכללי שישנו. יש לנו כשרון לעשות כל דבר הפוך ממה שצריך; ואינני מדבר כבר על שרים שבוכים בפני הטלביזיה, בפני הציבור נגד הממשלה שלהם עשמים. מי עשה את כל זאת במקרה שלנו - האוצר. אולי נחזור אחורנית: לפני שעושים פיתוח צריך להודיע בטלביזיה - ולא סתם מישהו אלא מראשי המסד - שניום ראשון תתאסף הממשלה - ועל כך מודיעים כבר ביום חמישי שלפני זה - כדי לרונן על התוכנית הכלכלית. זה לא רק חלם, זה גן ילדים.

מה עושה האוצר? - מודיע שחוך זמן קצר עומדים לשנות את הסובסידיות. עקרת הבית שומעת ועושה לעצמה את החשבון: היא יודעת שחלב היא לא יכולה לאגור, קמח היא לא יכולה לאגור, והיא רצה לקנות מה שהיא כן יכולה לאגור - שמן. היא שומעת שנהסתדרות כבר נכבדים, שוויצרו על חלק מן הסובסידיות שמשל נלחם עליהן והיא רצה וקונה. כשהסיטונאי רואה שיש ביקוש הוא אוגד. נכון שבמצב הנוכחי כאשר נוצרת חזית כזאת כל אחד מאתנו היה פועל בדיוק כפי שאתם פעלתם: לוחץ על היצרנים למספק כמה שאפשר, כי לא הייתה תחבולה אחרת. אבל אפשר לבקר ביקורת קשה מאוד את מה שקרה כאן. אם רוצים לשנות סובסידיות, כך עושים? מתווכחים בציבור? מודיעים בטלביזיה שיחליטו בראשון בינואר או בראשון באפריל? מה הולך כאן? משרד המסחר והתעשייה צריך לקרוא את משרד האוצר הפוגע בו. אנחנו לא צריכים לדבר עם משרד האוצר; לנו יש משרד המסחר והתעשייה.

אני לא מדבר על כך שהלידה היא לירה כזאת ולא צריך להירתח חכם גדול כדי להבין. אבל שהממשלה תבוא ותגיד לעם, וזה לא אדם פרטי שאומר: יהיה פיתוח, יהיה שינוי מחירים? ואחר כך באים ושואלים למה נוצרה הפאניקה. עושים חיפושי ראווה, במגדל העסק מוכרים שמן שאגרו בהנות. מר בירגר, לא זו הבעיה. תחפסו חמישה עבריינים, תעצרו כמה שלומיאלים שאספו חצי טון שמן. אבל מה קורה לכם? אתם צריכים, עם השר בר-לב, עם המנכ"ל מנדלבאום לתבוע את האוצר לסדר בדרג כלשהו ולומר להם שהם הורסים את החלק שאתם אחראים עליו. תאר לך רגע שלא היו יכולים ליצר כפליים שמן תוך חודש. הפאניקה הייתה נמשכת ארבעה חודשים עד הראשון באפריל. אז באמת היה נוצר חוסר, באמת היו רצים סחנות לחנות. היה סזל שהיצרנים יכולו להכפיל את הייצור. גם בנק לאומי, הגדול בבנקים יכול ליפול כאשר תיווצר פאניקה ומישהו יתלחש שהבנק אינו עומד בהחייבות. אנחנו יכולים להשפיע ביקורת אלף פעמים, אבל אתם האחראים.

חבר הכנסת יודין העלה הצעות. אף הצעה שלו אני לא מקבל: לא חלושים, לא פיקוח ולא קיצוב. אף הצעה אינה טובה.

י. פרנק: מה אתה מציע?

הינו"ר י. הורביץ:
לספק סחורה, אפילו פיס שלושה, אפילו פיס חמישה. אולי נגיע למצב קיצוב בארץ שבאמת לא יהיו מצרכים. אז לא יעזרו שום תרגילים. אם לא יהיו דולרים לקנות סויה יצטרכו לחיות בקיצוב.

בישיבה זו אומר דבר אחד: קיבלנו את הודעתך, מר בירגר, שאינכם מתכוונים להעלות את המסחר, וזאת לשביעתי רצוננו.

היו"ר י. הורביץ:

אנחנו מקווים שהממשלה תעמוד במלה שלה. אנחנו משבחים את היצרנים שהגדילו את הייצור במידה ניכרת הוך זמן קצר. אנחנו חושבים שהצעדים האלה יגרמו להרגעה.

דבר שני: התנהגות משרד האוצר יצרה פאניקה - וזה נכון לא רק לגבי שמן; זה נכון גם לגבי אגרות חוב ועוד. ההצהרות הבלתי אחראיות של משרד האוצר גורמות לפאניקה ואי איסון בציבור. אחת הדוגמאות לכך זו האגירה.

א. לבנבראון: במקום "הצהרות" הייתי אוסר "מדיניות".

היו"ר י. הורביץ: מה שאמרת אינן המלצות. על המלצות נשב בנפרד.

ז. בירגר: אני רוצה להודות ליושב-ראש שבדברי הסיכום הדגיש שמשרד המסחר והתעשייה נהג כפי שצריך היה לנהוג. דאגנו באמת להכפלת האספקה ואנחנו הולכים בדרך זאת.

אני חושב שבענין זה כל המוסיף גורע. אנחנו בסוף המשבר וכל הודעה נוספת שתצא מכאן רק תעורר את הענין מחדש בקרב הציבור.

יחד עם זאת אני רושם לפני את הנזיפה שקיבלנו מהיושב-ראש על שלא הצלחנו להשתלט על דיבורי עובדי משרד האוצר ואעביר הערה זו לשר המסחר והתעשייה. אמצא דרך להעביר זאת גם לשר האוצר.

הערה אחרונה: יש אספקה במידה מספקת. לא חסר דבר, איננו צופים מחסור ולא צריך לעמוד בתור לשום דבר.

הישיבה נבעלה בשעה 10.30